

Leeuw, S. de, *De man achter het scherm. De televisie van Erik de Vries* (Amsterdam: Boom, 2008, dvd + 264 blz., €24,50, ISBN 978 90 8506 509 8).

Geen gemakkelijke man: gedreven tot op het drammerige af, ijdel, emotioneel, een (te) sterk gevoel voor onrechtvaardigheden hem aangedaan, 'iemand' – zo staat het in een personeelsdossier van Philips – 'met een vrije geest die het liefst achter zijn ideeën aanloopt en volstrekt zijn eigen gang wil gaan' (32). Ideale eigenschappen voor een pionier, voor de vader van de Nederlandse televisie zoals hij door tijdgenoten werd genoemd, voor Erik de Vries (1912-2004). Over deze intrigerende figuur heeft Sonja de Leeuw een fascinerende biografie geschreven. Een studie die zich niet direct richt op het persoonlijke levensverhaal van De Vries, maar vooral op een 'loopbaangeschiedenis' waarbij haar hoofdpersoon wordt geplaatst binnen de context van de culturele en maatschappelijke ontwikkeling van de televisie in de vorige eeuw. Want juist in die loopbaan, stelt De Leeuw, worden de industriële, technologische en culturele krachten die de Nederlandse televisie hebben gevormd goed zichtbaar.

Daar valt veel voor te zeggen. Dat De Vries een sleutelrol heeft gespeeld in de vormgeving van onze televisie staat buiten kijf. Hij heeft de eerste veertig jaar van dit medium van binnenuit meegemaakt, van de Philips-experimenten op jaarbeurzen voor de oorlog tot en met de roerige jaren zestig, toen de televisie zich genesteld had in het centrum van de Nederlandse samenleving. Vooral in de jaren vijftig heeft De Vries zich sterk gemanifesteerd en dat zijn precies de jaren dat de televisie haar eigen identiteit verkreeg en eigen *formats* ontwikkelde.

De Vries kwam in 1930 in dienst van Philips, bij het NatLab waar toentertijd werd gewerkt aan de techniek van radio en televisie. Al snel kreeg hij de leiding over de televisiedemonstraties die door Philips in binnen- en buitenland werden gepland, om het nieuwe medium bij het publiek (en de politiek) te promoten. Zo leerde hij het vak van cameraman en regisseur.

De Tweede Wereldoorlog vertraagde de ontwikkeling van de Nederlandse televisie, maar in 1951 gaf de overheid toestemming voor experimentele uitzendingen. De Vries werd door Philips aangewezen om die uitzendingen te begeleiden en hij deed dat met verve. Niet alleen omdat hij de broodnodige technische en regiematige *know-how* meebracht, maar ook omdat hij veel gevoel bleek te hebben voor de programmering. Televisie was immers geen film en geen radio, het was in de opvatting van De Vries vooral een *live* medium, een venster op de wereld, dat moest informeren, opvoeden en amuseren.

Na afloop van de experimentele periode kwam De Vries terecht in een strijd, die een constante in zijn verdere professionele leven zou gaan vormen, die tussen 'nationaal' en 'verzuild'. Was er vlak na de oorlog nog hoop op een nationale omroep die de verzuilde verhoudingen zou overstijgen – en zich gesteund zou weten door een progressieve voorhoede die ook op politiek

gebied een doorbraak nastreefde – de realiteit was dat uiteindelijk de zuilen de televisie annexeerden, met alle versnippering en ideologische boodschapperij vandien. De Vries, onmiskenbaar outsider binnen dit verzuilde krachtenveld, werd na 1953 vriendelijk bedankt voor zijn diensten en op straat gezet. De Leeuw beschrijft hoe diep dit hem raakte en hoe zijn persoon inzet werd van een heftige publieke discussie. Opvallend is dat juist de pers zich vrijwel unaniem negatief uitsprak over De Vries' ontslag en zich (daarmee) sterk afzette tegen de verzuiling bij de televisie. Een patroon dat zich in de jaren zestig en zeventig zou herhalen: een kritische en later ontzuilende pers, die haar pijlen richtte op het in haar ogen verkalkte bastion van een verzuilde omroep. Dat zich daar overigens niets van aantrok omdat de politieke steun vanuit parlement en regering onwrikbaar en onvoorwaardelijk was.

Gefrustreerd vertrok De Vries naar Costa Rica om daar te helpen bij de opbouw van de televisie – om weer terecht te komen in een volstreekte *mission impossible* als gevolg van het krachtenspel tussen private (commerciële) en staats-lobby's. Na zijn terugkeer in Nederland zou hij nog op twee terreinen een rol spelen: bij de eerste initiatieven voor commerciële televisie en als regisseur bij de IKON en de VARA. Het eerste kreeg vorm in 1955 met de spraakmakende tentoonstelling E 55, waar gesponsorde televisie de belangrijkste trekpleister vormde. Onder meer gesteund door een sigarettenfabrikant en enkele kwaliteitsdagbladen werd door De Vries een flitsend programma in elkaar gezet, dat wel erg moet hebben afgestoken tegen wat de NTS op het nationale net te bieden had. Liefst 350.000 bezoekers keken ernaar. Maar weer bleek de politieke blokkade niet te breken. Pas veertien jaar later, in 1969, zou reclame zijn intrede doen. En niet op een commercieel tweede net (zoals in Engeland), maar streng gereguleerd binnen het verzuilde bestel.

Als regisseur had hij meer succes. Jarenlang was De Vries de vaste regisseur voor de IKON, met opvallende registraties van kerkdiensten. Voor de VARA regisseerde hij het populaire *PensionHommeles*, geschreven door Annie M.G. Schmidt en het alom bewonderde *Mies en scène* met presentatrice Mies Bouwman. Zijn regisseurskwaliteiten leverden hem in 1966 de Nipkowschijf op.

De Leeuw heeft een gedegen studie geschreven over een interessante figuur, die bijdraagt aan ons inzicht in de ontwikkeling van de televisie. Dit boek verdient navolging. Tot nu toe is er op het veld van de televisiegeschiedenis immers een schrijnend gebrek aan beredeneerde biografieën, die aan de hand van het kleine verhaal grote lijnen weten te trekken. Wanneer verschijnt zo'n contextuele biografie over Jan Willem Rengelink, Carel Enkelaar of John de Mol?

Chris Vos, Erasmus Universiteit Rotterdam (vos@fhk.eur.nl)